

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Цветкової Ганни Георгіївни про дисертацію

Гармаш Олени Миколаївни

«Формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність та своєчасність проблеми формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки, що розглядається в дисертаційній роботі Гармаш Олени Миколаївни, не викликає сумніву з наступних міркувань: по-перше, сучасне життя, що характеризується неперервними процесами глобалізації й інтеграції, інформатизації і роботизації, сприяє усвідомленню важливості набуття особистістю під час опанування освітніх програм в закладах освіти різних рівнів не окремих теоретичних знань, практичних умінь, а компетентностей, як особистісних новоутворень, що дає особистості здатність на високому рівні виконувати діяльність (освітню чи професійну) у невизначених умовах; по-друге, ринок праці висуває свої умови під час рекрутингу фахівців, як-от: бути креативними, комунікабельним, відповідальним, вмотивованим, автономним, виявляти здатність до критичного мислення й аналізу, рефлексії, навчання впродовж життя та здатність будувати власну індивідуальну професійну траєкторію саморозвитку й самовдосконалення – це, в свою чергу, підвищує вимоги до підготовки професіоналів в закладах вищої освіти; по-третє, постійне зближення українського освітнього простору з європейським і світовим освітніми просторами, які характеризуються лібералізмом, студентоцентрованістю, побудовою взаємовідносин в системі «викладач/вчитель – здобувач» на засадах педагогіки партнерства й співтворчості, передбачає готовність вчителів іноземних мов до створення відкритого варіативного освітнього простору, урахування індивідуального темпу навчання, освітніх потреб кожного здобувача й супровід їх індивідуального освітнього руху.

Реалізація вищевикладеного можлива за умови створення у закладах вищої освіти, що надають освітні послуги з підготовки майбутніх учителів іноземних мов, педагогічних умов формування у здобувачів тьюторської компетентності як складової професійної компетентності сучасних учителів Нової української школи, які своїм пріоритетним завданням будуть вбачати не лише ретрансляцію знань, а й передачу досвіду самонавчання, мотивування, підтримку, супровід.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Гармаш О. М. дає підстави вважати, що теоретичні положення, отримані результати дослідження, сформульовані у вигляді лаконічних висновків, є достатньо обґрунтованими й достовірними, що, в свою чергу, підтверджується наступним: зміст і висновки дисертаційної роботи відповідають поставленим завданням; предмет дослідження узгоджується з об'єктом і метою; досягненню мети й реалізації завдань сприяло комплексне використання методів науково-педагогічного дослідження

(теоретичних, емпіричних, математичних методів статистичної обробки); експериментальною базою під час реалізації педагогічного експерименту стали чотири заклади вищої освіти, що підтверджено довідками про впровадження; дисертанткою було забезпечено репрезентативну вибірку, яка складала 340 осіб; значною є апробація результатів дисертаційної роботи на конференціях різного рівня: в десяти міжнародних і двох всеукраїнських конференціях.

Представлена дисертаційна робота безумовно заслуговує схвальну оцінку за параметром новизни, оскільки в ній вперше представлено спробу розробки структури, критеріїв, показників та рівнів сформованості тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов, а також теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування досліджуваного явища. Суттєвий внесок, зроблений О. М. Гармаш полягає й в розширенні наукового уявлення про базові поняття дослідження.

Звернемо увагу також на значну джерельну базу дисертаційної роботи, яку складають нормативно-правові документи України та Європейського союзу, сучасні наукові студії вітчизняних та іноземних дослідників з проблеми тьюторства, формування тьюторської компетентності у майбутніх педагогів, професійної підготовки майбутніх учителів взагалі, й учителів іноземних мов зокрема. В цілому, дисертанткою здійснено аналіз 285 джерел (із них іноземними мовами – 42).

Заслуговує на схвальну оцінку структура репрезентованої дисертаційної роботи, яка висвітлює логіку дослідницького задуму, що, в свою чергу, дає можливість прослідкувати і визначити рівень розв'язання завдань роботи. Так, вирішуючи перше завдання – «проаналізувати ступінь дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у сучасній науковій літературі» – дисертантка, на підставі теоретичного аналізу наукових джерел досліджує поняття «підготовка», «професійна підготовка майбутніх учителів»; характеризує вимоги до сучасних учителів іноземних мов; досліджує процес організації їх професійної підготовки, який базується на компетентнісному, особистісно орієнтованому, діяльнісному, системному підходах, з метою пошуку орієнтирів, що сприятимуть формуванню тьюторської компетентності. Водночас Гармаш О. М. зауважено на відсутність фундаментальних досліджень з проблеми організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, у процесі якої вони мали б змогу набути тьюторської компетентності.

Виконуючи друге завдання дослідження, на підставі порівняння й систематизації наукових положень авторкою було уточнено суть низки понять: «тьютор», «тьюторська діяльність», «тьюторство», «тьюторський супровід», «індивідуальна освітня програма», «індивідуальна освітня траєкторія», «індивідуальний освітній маршрут», «тьюторська позиція», «компетентність», «тьюторська компетентність». У педагогічному контексті розв'язання названої проблеми особливу увагу заслуговує авторське визначення поняття «тьюторська компетентність майбутніх учителів іноземних мов» як інтегративної характеристики особистості, що характеризується сукупністю особистісних якостей, теоретичних знань, практичних умінь налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, які виявляються в здатності та готовності

майбутніх учителів іноземних мов здійснювати діяльність у відкритому варіативному особистісно зорієнтованому освітньому просторі. Заслужовую на увагу розроблена й схарактеризована дисертанткою структура тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов, що складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно рефлексивного компонентів.

У дисертаційній роботі, відповідно до третього завдання, авторкою ґрунтовно досліджено й схарактеризовано сучасний стан сформованості тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Діагностика сучасного стану досліджуваної проблеми відбувалася з опорою на обґрунтовані критерії (мотиваційний, теоретичний, практичний, рефлексивний), виділені показники й розроблені рівні сформованості тьюторської компетентності (високий, середній, низький) із застосуванням відповідного діагностичного інструментарію. Особливу увагу привертає виважено підібраний О. М. Гармаш діагностичний інструментарій. Крім адаптованих дисертанткою психологічних методик, авторкою розроблені й власні опитувальники, як-от: «Пізнавальний інтерес до тьюторства», «Професійний кодекс вчителя з тьюторською компетентністю», «Діагностика рівня сформованості тьюторських знань».

За результатами вхідної діагностики встановлено, що переважна більшість опитаних мають середній та низький рівні сформованості за всіма встановленими критеріями. Позитивно оцінюємо логічні висновки автора про зовнішні та внутрішні чинники, що обумовили отримані результати, а саме: невідповідність системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов сучасним викликам і соціальним очікуванням, організація освітнього процесу на традиційних загальнодидактичних принципах, методах і формах роботи, відсутність у здобувачів досвіду навчання за тьюторською моделлю.

Вирішуючи четверте та п'яте завдання дисертаційної роботи, О. М. Гармаш ретельно обґрунтовує та експериментально перевіряє педагогічні умови формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі їх професійної підготовки: створення в закладі вищої освіти стимулювального освітнього середовища, сприятливого формуванню тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов; відображення в змісті освітніх компонентів (навчальних дисциплін, курсових робіт, педагогічних практик) циклу професійної підготовки учителів іноземних мов специфіки тьюторської роботи та введення навчальної дисципліни «Основи тьюторства в закладах освіти»; застосування інтерактивних технологій навчання в процесі формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Отже, до переваг дисертаційної роботи Олени Миколаївни можна віднести безсумнівне практичне значення, яке логічно пов'язано з науковою новизною. У ході педагогічного експерименту здійснено тьюторський супровід пізнавальних інтересів здобувачів II курсу з метою набуття ними досвіду навчання за тьюторською моделлю. Також дисертанткою оновлено зміст навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Лінгвокраїнознавство», «Педагогіка канікул», «Методика використання комп'ютерних технологій»,

«Методика навчання іноземних мов і культур», курсових робіт, педагогічних практик шляхом інтегрування тьюторського контенту. Без сумніву варто відзначити й упроваджену в освітній процес навчальну дисципліну «Основи тьюторства в закладах освіти», робоча програма навчальної дисципліни якої подана в Додатках.

Також варте уваги широке застосування інтерактивних технологій навчання. На кожному етапі впровадження авторської програми було використано цікаві та дієві методи роботи й завдання, а саме: *побудова ментальних карт* («Педагогіка партнерства: у чому секрет?», «Ідея дитиноцентризму як основна компонента формули Нової школи»), *обговорення дискусійних питань* («Позитивне і негативне лідерство», «Конформізм як прагнення особистості до соціального підкорення», «Портрет вчителя ІМ Нової української школи»), *складання структурно-логічних таблиць* («Характерні риси різних моделей освіти») й *дидактичних синквейнів, участь у мініпроектах* («Порівняльна характеристика моделей тьюторства в країнах Європи та Америки», «Порадник тьютору»), *проведення круглих столів* («Мої перші успіхи в якості педагога-тьютора» зі здобувачами, «Мої перші кроки в професію вчителя іноземних мов у позиції тьютора»), *проведення мозкового штурму* («Упровадження тьюторства в освітню модель України», «Алгоритм активізації суб'єктної позиції учня», «Формула успіху тьюторської діяльності»), *організація ділових ігор* («Учитель в епоху ліберальної освіти», «Установлення зворотного зв'язку з підопічним», «Я – тьютор»), *проведення тренінгових занять* («Мистецтво ставити запитання», «Чи вмію я ставити цілі?», «Рефлексія і емпатія у моєму житті», «Мистецтво групових і індивідуальних консультацій»), *робота з практичними кейсами* тощо.

Вагомим внеском О. М. Гармаш є використання поряд з традиційними формами роботи зі здобувачами специфічних тьюторських форм, а саме: індивідуальних (групових) тьюторських консультацій, тьюторіалів, освітніх подій, peer tutoring («навчання однолітків»). Позитивно оцінюємо також запропонований дисертанткою до використання здобувачам рефлексивний щоденник педагогічної практики, що дає можливість побачити процес свого розвитку, визначити причини успіхів та невдач, відчутти себе суб'єктом власного освітнього та професійного шляху.

На схвальну оцінку також заслуговує те, що реалізація визначених педагогічних умов відбувалась у процесі впровадження розробленої узагальнювальної моделі формування тьюторської компетентності здобувачів, у якій наочно продемонстровано перебіг досліджуваного процесу, встановлено взаємозв'язок і функціонування всіх його структурних елементів, відображено комплексну реалізацію предмета наукового пошуку.

Відмітимо факт роботи дисертантки з викладачами, які брали участь у педагогічному експериментів. Для них було проведено серію методичних семінарів, а саме: «Базові інструменти тьюторського супроводу», «Фасилітація як інноваційна технологія в роботі зі здобувачами» тощо.

Про ефективність здійсненого дослідження свідчать отримані результати, їх якісний та кількісний аналіз, що узагальнені в 14 таблицях та 16 рисунках.

Заслужує на схвальну оцінку й фундаментальний доробок О. М. Гармаш, представлений у 20 публікаціях, із них: 7 статей у наукових фахових виданнях України (1 стаття – у співавторстві); 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні; 12 – у збірниках Міжнародних та Всеукраїнських конференцій.

У зв'язку із вище зазначеним, дисертаційна робота Гармаш Олени Миколаївни є цілісним дослідженням, в якому на науково-теоретичному, практичному й методологічному рівнях розкривається та вирішується проблема формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Разом з тим, відзначаючи актуальність, цілісність, завершеність дисертаційної роботи Гармаш О. М., вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні аспекти та висловити певні зауваження і побажання:

1. У підрозділі 1.2 «Сутність і структура тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов» детально розглянуто наукові концепції щодо визначення поняття «компетентність». Вважаємо, що робота концептуально і змістовно більш виграла б, якби авторка визначила також взаємозв'язок й взаємообумовленість понять «компетентність» та «компетенція», оскільки, далі по тексту під час аналізу наукових студій з проблеми змісту й структури тьюторської компетентності, авторка доходить до висновків, що окремі науковці тьюторську компетентність розглядають як сукупність компетенцій, проте визначення поняття «компетенція» у дисертаційній роботі не було наведено.

2. Також у підрозділі 1.2 дисертанткою розглянуто різні погляди у педагогічному дискурсі на поняття «індивідуальна освітня програма», «індивідуальний освітній маршрут», «індивідуальна освітня траєкторія» й подані власні визначення цих дефініцій, проте авторські визначення зазначених понять у висновках не подано.

3. У роботі недостатньо приділено уваги вивченню зарубіжного досвіду підготовки майбутніх педагогів до тьюторської діяльності й формуванню у них тьюторської компетентності. Тьюторська модель навчання характерна для європейських та американських закладів освіти, то варто було б визначити їх позитивні надбання, які можливо впровадити в практику вітчизняної системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

4. При розкритті сутності першої педагогічної умови – створення в закладі вищої освіти стимулювального освітнього середовища, сприятливого формуванню тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов – дослідниця достатньої мірою не обґрунтувала середовищний аспект оптимізації освітнього процесу з метою набуття здобувачами тьюторської компетентності, необхідність побудови якого вимагає назва умови.

5. Варто було б у Додатках подати приклади занять, фрагменти планів-конспектів практичних / лабораторних робіт тьюторського змісту, навчальних проєктів, розроблених здобувачами під керівництвом дисертантки, фрагменти використання інтерактивних методів, програми методичних семінарів для викладачів закладів вищої освіти, фрагменти рефлексивного щоденника педагогічної практики. Презентація таких методичних напрацювань авторки збагатила б зміст основного тексту дисертації, оскільки у підрозділі 2.2 при

описі реалізації кожної педагогічної умови оглядово розкрито зміст деяких проведених заходів.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження не впливають на позитивне враження від дисертаційної роботи в цілому та не знижують її цінності.

Отже, дисертаційна робота «Формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), а її авторка – Гармаш Олена Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і психології
дошкільної освіти та дитячої творчості
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

 Г. Г. Цветкова

Підпис
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією
НПУ ім. М. П. Драгоманова
Підпис
« » 20 р.